

LÍRAI VERSEK TÉMÁK SZERINT

Igen gyakran csoportosítják a verseket témák szerint is. Megnehezíti azonban ezt a megoldást a lehetséges témák rendkívül nagy száma. Itt is csak a leghagyományosabbak, a legáltalánosabbak szerepelnek. Formai szempontból is változatosabbak. A klasszikus műfajok, melyeket a reneszánsz, majd a romantika szívesen elevenített fel, a XIX. század második felére meggyérültek, a népi, majd népies versek száma is csökkent, sőt a nyugat-európai versek szintén fellazultak a XX. században, és megszorodtak a szabadversek. A régiek hatása természetesen megmaradt, keverednek egymással, s egyre újabb kísérleteknek vagyunk tanúi. A változás mindenben állandó, az irodalomban is. Hagyomány és újítás; ez a jellemző.

Mivel eddig néhány verset részletesebben elemeztünk – persze még módjával, irodalomolvasási fokon –, az alább közölt költeményekkel önállóan kellene megpróbálkoznotok. Tudásotoknak és képességeiteknek megfelelő mértékben és mélységben!

Olvassátok végig valamennyit – jeles költőink értékes verseiből válogattunk –, válasszatok ki egyénenként ötöt a legjobban tetszők közül, majd kettőt szóban, hármat írásban elemezzetek.

Milyen szempontokra kellene figyelnetek? Amilyenekre eddig is figyeltünk. Ezek: Miről szól a vers? Milyen gondolatokat, érzelmeket közöl? Melyik az alapgondolat és az alapérzelem? Milyen költői eszközökkel fejezi ki magát az alkotó? (gondolatmenet, szerkezet, indítás, befejezés – szóképek, szókincs – nyelvtani elemek – külső forma – verselés)

Kötött sorrend nincs, mindenki ott fog hozzá, ahol legkönnyebben nyílik meg számára a vers. Arra gondolni kell, hogy a legegyszerűbbnek látszó költemény is bonyolultabb, mint egyszeri olvasás alapján gondolnánk. Ha többen választották ugyanazt a művet, mindenki olvassa fel a saját elemzését, érdekes különbségek lesznek. Tanárotok véleménye döntheti el a „vitát”. Talán mindenkinek igaza lesz, hiszen mindenki magát olvassa a versben.

FigyeljeteK arra is, hol tér el a költő helyesírása a ritmus hibátlanságának kedvéért.

Jó munkát! A tavaszi szünetben!

JANNUS PANNONIUS

Békéért

Ó fenséges Atyánk, ki a csillagos égben örökké
 Tartó szent hatalommal uralkodsz, vesd ma e gyászos
 Földre királyi szemed, hol Mars dühe féktelenül dül,
 És hosszú pusztító háboru írtja a népet.
 Adj nekünk most már, ó, legkegyesebb Atya, békét,
 Mely a nehéz bajokat s a halál rémét tovaűzi.

Kálnoky László fordítása

BALASSI BÁLINT

Adj már csendességet...

Adj már csendességet, lelki békességet, mennybéli Úr!
 Bujdosó elmémet ódd bűtül szívemet, kit sok kín fűr!

Sok ideje immár, hogy lelkem szomjan vár mentiségére,
 Őrizd, ne hadd, ébreszd, haragod ne gerjeszd, vesztiségére.

Nem kicsiny munkával, fiad halálával váltottál meg,
 Kinek érdeméért most is szükségemet teljesíts meg.

Irgalmad nagysága nem vétkem rútsága feljebb való,
 Irgalmad végtelen, de bűnöm éktelen s romlást valló.

Jó voltod változást, gazdagságod fogyást, érezhet-é?
 Engem te szolgádot, mint régen sokakat ébreszthet-é?

Nem kell kételkednem, sőt jót reménlenem igéd szerént,
 Megadod kedvesen, mit ígérsz kegyesen hitem szerént.

Nyisd fel hát karodnak, szentséges markodnak áldott zárját,
 Add meg életemnek, nyomorult fejemnek letört szárnyát,

Repűlvén áldjalak, élvén imádjalak vétek nélkül,
 Kit jól gyakorolván haljak meg nyugodván bú és kín nélkül.

ADY ENDRE

Krisztus-kereszt az erdőn

Havas Krisztus-kereszt az erdőn
Holdas, nagy, téli éjszakában:
Régi emlék. Csörgős szánkóval
Valamikor én arra jártam
Holdas, nagy, téli éjszakában.

Az apám még vidám legény volt,
Dalolt, hogyha keresztre nézett,
Én meg az apám fia voltam,
Ki unta a faragott képet,
S dalolt, hogyha keresztre nézett.

Két nyakas magyar kálvinista,
Miként az Idő, úgy röptünk,
Apa, fiú: egy Igen s egy Nem,
Egymás mellett dalolva ültünk,
S miként az Idő, úgy röptünk.

Húsz év elmúlt, s gondolatban
Ott röpül a szánom az éjben,
S amit akkor elmulasztottam,
Megemelem kalapom mélyen.
Ott röpül a szánom az éjben.

TÓTH ÁRPÁD

Isten oltó-kése

Pénzt, egészséget és sikert
Másoknak, Uram, többet adtál,
Nem kezdek érte mégse pert,
És nem mondom, hogy adósom maradtál.

Nem én vagyok az első mostohád;
Bordáim közt próbáid éles kését
Megáldom, s mosolygom az ostobák
Dühödt jaját és hiú mellverését.

Tudom és érzem, hogy szeretsz:
Próbáid áldott oltó-kése bennem
Téged szolgál, mert míg szívembe metsz,
Új szépséget teremni sebez engem.

Összeszorítom ajkam, ha nehéz
A kín, mert tudom, tied az én harcom,
És győztes távolokba néz
Könnyekkel szépült, orcád-fényű arcom.

1919–28

JÓZSEF ATTILA

Isten

Hogyha golyóznak a gyerekek,
az isten köztük ott ténfereg.
S ha egy a szemét nagyra nyitja,
golyóját ő lyukba gurítja.

Ő sohase gondol magára,
De nagyon ügyel a világra.
A lányokat ő csinosítja,
friss széllal arcuk pirosítja.
Ő vigyáz a tiszta cipőre,

az utcán is kitér előre.
Nem tolakszik és nem verekszik,
ha alszunk, csöndesen lefekszik.

Gondolatban tán nem is hittem.
De mikor egy nagy zsákot vittem
s ledobván, ráültem a zsákra,
a testem akkor is őt látta.

Most már tudom őt mindenképpen,
minden dolgában tetten értem.
S tudom is, miért szeret engem –
tetten értem az én szívemben.

1924

PETŐFI SÁNDOR

Magyar vagyok

Magyar vagyok. Legszebb ország hazám
Az öt világrész nagy területén.
Egy kis világ maga. Nincs annyi szám,
Ahány a szépség gazdag kebelén.
Van rajta bérc, amely tekintet vét
A kaszpi tenger habjain is túl,
És rónasága, mintha a föld végét
Keresné, olyan messze messze nyúl.

Magyar vagyok. Természetem komoly,
Mint hegedűnk első hangjai;
Ajkamra fel-felröppen a mosoly,
De nevetésem ritkán hallani.
Ha az öröm legjobban festi képem:
Magas kedvemben sírva fakadok;
De arcom víg a bánat idejében,
Mert nem akarom, hogy sajnáljatok.

Magyar vagyok. Büszkén tekintek át
A multnak tengerén, ahol szemem
Egekbe nyúló kősziklákat lát,
Nagy tetteidet, bajnok nemzetem.
Európa színpadán mi is játszottunk,
S mienk nem volt a legkisebb szerep;
Ugy rettegé a föld kirántott kardunk,
Mint a villámot éjjel a gyerek.

Magyar vagyok. Mi mostan a magyar?
Holt dicsőség halvány kísértete;
Föl-föltűnik s lebúvik nagy hamar
– Ha vert az óra – odva mélyibe.
Hogy hallgatunk! a második szomszédig
Alig hogy küldjük életünk nesztét.
S saját testvérink, kik reánk készítik
A gyász s gyalázat fekete mezét.

Magyar vagyok. S arcom szégyenben ég!
 Szégyenlenem kell, hogy magyar vagyok.
 Itt minálunk nem is hajnallik még,
 Holott máshol már a nap úgy ragyog.
 De semmi kincsért s hírért a világon
 El nem hagynám én szülőföldemet,
 Mert szeretem, hőn szeretem, imádom
 Gyalázatában is nemzetemet!

1947

ADY ENDRE

A föl-földobott kő

Föl-földobott kő, földedre hullva,
 Kicsi országom, újra meg újra
 Hazajön a fiad.

Messze tornyokat látogat sorba,
 Szédül, elbusong s le hull a porba,
 Amelyből vétetett.

Mindig elvágynak s nem menekülhet,
 Magyar vágyakkal, melyek elülnek,
 S fölhorgadnak megint.

Tied vagyok én nagy haragomban,
 Nagy hűtlenségben, szerelmes gondban
 Szomorúan magyar.

Föl-fölhajtott kő, bús akaratlan,
 Kicsi országom, példás alakban
 Te orcádra ütök.

És, jaj, hiába, mindenha szándék,
 Százszor földobnál, én visszaszállnék
 Százszor is, végül is.

1909

RADNÓTI MIKLÓS

Nem tudhatom...

Nem tudhatom, hogy másnak e tájék mit jelent,
nekem szülőházam itt e lángoktól ölelt
kis ország, messzeringó gyerekkorom világa.
Belőle nőtem én, mint fatörzsből gyöngé ága,
s remélem, testem is majd e földbe süpped el.
Itthon vagyok. S ha néha lábamhoz térdepel
Egy-egy bokor, nevét is, virágát is tudom,
tudom, hogy merre mennek, kik mennek az uton,
s tudom, hogy mit jelenthet egy nyári alkonyon
a házfalokról csorgó, vöröslő fájdalom.
Ki gépen száll fölébe, annak térkép e táj,
s nem tudja, hol lakott itt Vörösmarty Mihály;
annak mit rejt e térkép? gyárat s vad laktanyát,
de nékem szöcskét, ökröt, tornyot, szelíd tanyát;
az gyárat a látcsőn és szántóföldeket,
míg én dolgozót is, ki dolgáért remeg,
erdőt, füttyös gyümölcsöst, szőlőt és sírokat,
a sírok közt anyókat, ki halkán sírogat,
s mi főntről pusztítandó vasút, vagy gyárüzem,
az bakterház s a bakter előtte áll s üzen,
piros zászló kezében, körötte sok gyerek,
s a gyárak udvarában komondor hempereg;
és ott a park, a régi szerelmek lábnyoma,
a csókok íze számban hol méz, hol áfonya,
s az iskolába menvén, a járda peremén,
hogy ne feleljek aznap, egy kőre léptem én,
ím itt e kő, de főntről e kő se látható,
nincs műszer, mellyel mindez jól megmutatható.

Hisz bűnösök vagyunk mi, akár a többi nép,
s tudjuk, miben vétkeztünk, mikor, hol és mikép,
de élnek dolgozók itt, költők is büntelen,
és csecsszopók, akikben megnő az értelem,

világít bennük, őrzik, sötét pincékbe bújva,
míg jelt nem ír hazánkra újból a béke ujja,
s fojtott szavunkra majdan friss szóval ők felelnek.

Nagy szárnyadat borítsd ránk virrasztó éji felleg.

1944. január 17.

KÁNYÁDI SÁNDOR

Mikor szülőföldje határát megpillantja
a szívem kolumbusz árbockosárból
kiáltó matróza mikor
idáig érkezem

minden más táj csak óceán
ez itt a föld
a föld nekem

1975

ARANY JÁNOS

Itthon

Mint a madár a fészkére,
Szomju vándor hűvös érre,
Mint a gyermek anyaölbe:
Vágyom én e nyájas körbe

Itt, enyelgő kis családom
Közt, van az én jó világom;
Künn borong bár a magasban:
Itt örökké csillagos van.

Csillogó szem, mosolygó ajk:
Ez az, amit szívem óhajt,
S küszöbömet átallépve,
Ez derül itt én elémbe.

Szívem ifjul, gyermekké lesz:
Kis örömet nagynak érez,
Körülem is ártatlan kedv
Játszi pillangója repked.

És felejtem egyelőre
Gondjaimat a jövőre:
Mi nehéz súly függ e vállon,
Nehogy kedvök búra váljon.

Gyermek szívvel öntudatlan
Nyugszom meg e gondolatban,
Hogy övéit el nem hagyja,
Ki mindnyájunk édes atyja.

1852

PETŐFI SÁNDOR

Fiam születésére

Ide, ide fiamat kezembe,
Hadd szorítsam a szívemhez őt!
Mintha volnék újonnan teremtve,
Hogy életemnek ifju lombja nőtt!

Üdvezellek, lelkem szép kis ága,
Üdvezellek, édes magzatom!
Sírásodnak bánatos zajába
Beleolvadt örvendő dalom.

Kis parányom, milyen nagy örömmel
Állok itt és nézem képedet!
Kell-e még pap? örömkönnyeimmal
Keresztellek én meg tégedet.

Csillagász lett végre is belőlem,
Itten állok csillagom előtt,
Arcvonásit hosszasan szemlélem,
S találgatom a távol jövőt.

A reménynek nagy virágos fája,
Mit e csillag fénye fölmutat;
Csak ne szálljon kora dér reája,
Mely leszedné e virágokat.

Oh, halál, te nem léssz oly kegyetlen,
Hogy magaddal rántsd idő előtt;
Nem enyém lesz ő – tartsd ezt eszedben –
A hazának nevelem fel őt.

Úgy-e, úgy-e, kis fiam, ha majdan
Én a sorbul kiöregedem,
Iparkodni fogsz túltenni rajtam,
Vagy betöltöd legalább helyem?

Vajha egykor ekképp szólanának
Nem – busulva sírom szélénél:
„Meghalt! de nincs kára a hazának,
Nincs, mert lelke a fiában él.”

1848

MÉCS LÁSZLÓ

A királyfi három bánata

Amikor születtem, nem jeleztek nagyot
messiás-mutató különös csillagok,
csak az anyám tudta, hogy királyfi vagyok.

A többiek láttak egy síró porontyot,
de anyám úgy rakta rám a pólyarongyot,
mintha babusgatná a szép napkorongot.

Maga adta nékem édessége tejjét,
úgy ajándékozta anyasága tejét,
hogy egyszer a földnek bennem kedve teljék.

Isten tudja honnan, palástot kerített,
aranyos palástot vállamra terített,
fejem fölé égszín mosolygást derített.

Ma is úgy foltozza ingemet, ruhámat,
ma is úgy szolgál ki, főzi vacsorámat,
mint királyi ember királyi urának.

Amerre én jártam, kövek énekeltek,
mert az édesanyám izent a köveknek,
szíve ment előttem előre követnek.

Amíg ő van, vígan élném a világom,
nem hiányzik nekem semmi a világon,
három bánat teszi boldogtalanságom.

Az egyik bánatom: mért nem tudja látni
egymást a sok ember, a sok-sok királyfi,
úgy, ahogy az anyjuk tudja őket látni?

A másik bánatom: hogyha ő majd holtan
fekszik a föld alatt virággá foszoltan,
senki se tudja majd, hogy királyfi voltam.

Hogyha minden csillag csupa gyémánt volna,
minden tavaszi rügy legtisztább gyöngy volna:
kamatnak is kevés, nagyon kevés volna.

Hogyha minden folyó lelkemen átfolyna,
s ezer hála-malom csak zsoldárt mormolna,
az én köszönetem így is kevés volna.

Hogyha a föld minden színmézét átadom,
az ő édességét meg nem hálálhatom,
ez az én bánatom, harmadik bánatom.

1930

JÓZSEF ATTILA

Mama

Már egy hete csak a mamára
gondolok mindig, meg-megállva,
Nyikorgó kosárral ölében,
ment a padlásra, ment serényen.

Én még őszinte ember voltam,
ordítottam toporzékoltam,
Hagyja a dagadt ruhát másra.
Engem vigyen föl a padlásra.

Csak ment és teregetett némán,
nem szidott, nem is nézett énrám,
s a ruhák fényesen, suhogva,
keringtek, szálltak a magosba.

Nem nyafognék, de most már késő,
most látom, milyen óriás ő –
szürke haja lebben az égen,
kékítőt old az ég vizében.

1934

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ

Az apa

Mily gyorsan távolodsz a nagy időben
tőlem, fiam.
Már idegesen kelsz föl az ebéd-től,
eltűnsz, szaladsz.
Újságot olvasol, amikor beszélek,
kurtán felelsz.
Barátaiddal vagy. Üres a szobád.
Üres a lelkem.
Nem látod arcomon botor szerelmem.
Nem veszel észre.
Csikorgó hangom iszonyú tenéked.
Nehéz a kezem.
Anyád lett megint egyetlen barátnőm.
Véle beszélek.
Halkan említem hancúzó korunkat.
Hogy meg ne halljad.
Így hagytam el egykor én is apámat.
Ő is így ment el.
Nehéz sóhajjal, büszkén, átkozottan,
vissza se nézve.
Ó e magány a régihez hasonló,
mikor még nem éltél.
A reggelek hamut szórnak fejemre,
szürkék a delek.
Este a kertben nézem az eget,
a fákat, a lombot,
s kérdelem magamtól, miért nem érti
gyümölcs a törzset?

1928

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ

Fényes koszorú

Megsértették az én édesanyámat,
azt mondják róla, hogy már öregasszony,
ráncos a homloka, napja mulóban,
s ily korba bizony látása homályos.

Ó jaj, be megértik a bölcsek a végzet
otromba parancsát, ó jaj, beh tudósok.
De én, a tudatlan nem érthetem ezt meg.
Hát ismeritek ti, hogy szólni merészel
izgága szátok a hű szeretetről?
Láttátok-e arcát és kék szeme tündér-
fényét a sötétbe, ha rémeket üzve
hozzám suhogott a gyermekszoba mélyén,
s ágyamra hajolva körülötte csönd lett,
fény lett körülötte? Láttátok-e aztán,
hogy tűnt tova lassan, visszatekintve,
az éjt aranyozva, rám hagyva a békét?
Tudjátok-e, hogy nekem ő az egyetlen,
és nem fiatal nekem ő, nem is agg ő, –
csak édesanyám, akit angyali szó hív
Szépen-csevegőnek, Euláliának.

Nem hagylak el én, lásd, nem hagylak el, áldott,
s mint egykor a gyermek, kis lovagod már
öklét mutogatta, ha bántani mertek,
úgy zördülök én most a vadkani-aljas
életre, mi megtép disznó-agyarával
a porba alázva téged, te magasztos.
Ne hagylak el sohasem te legelső
asszony a földön, a gyermeked itt van,
hogy védjen örökre, és az időn túl
fölrakja fejedre fényes koszorúdat.

1935

SÍK SÁNDOR

Nagymama

Ott látom ülni csipkés ablakában.
Édes sültalma-illat lengi át
A kályháról a tiszta kis szobát.
Táncol kezén öt karcsú tű vidáman.
Nagy okulája kifelé tekint,
Mert a kertajtó csattan odakint:
S nekipirulva hógolyó-csatában,
(Lármás kutyuskák, egy a más nyomában),
Jönnek a lesett unokák.

1932

CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY

Tartózkodó kérelem

Teljesítsd angyali szókkal,
Szeretőd amire kért:
Ezer ambrózia csókkal
Fizetek válaszodért.

A hatalmas szerelemnek
Megemésztő tüze bánt,
Te lehetsz írja sebemnek,
Gyönyörű kis tulipánt!

Szemeid szép ragyogása
Eleven hajnali tűz,
Ajakid harmatozása
Sok ezer gondot elűz.

PETŐFI SÁNDOR

Tudod, midőn először ültünk...

Tudod, midőn először ültünk
E tó fölött, e fák alatt?
Röpül a gyors idő fölöttünk
Azota két év elhaladt.

Ily ősz volt akkor is, ilyen szép
Mosolygó őszi délután,
Szelíd fuvalmak így rezgették
A sárga lombokat a fán.

Így tükrözé vissza a tónak
Vize a tiszta kék eget,
Így ringatózott ama csónak
Ábrándosan a víz felett.

De akkor még csak gondolatban
Élveztem mennyországomat,
Mert akkor még nem csókolhattam,
Mint mostan, édes ajkadat.

Két éve annak... sokat elvitt
Az idő tőlem azalatt,
De nem panaszklok, mert amennyit
Elvitt, sokkal többet hozott.

Téged hozott meg nékem, téged,
Reményim fényes gyöngysora,
Kiért az örök üdvességet
Ezerszer adnám én oda.

Maradjunk még itt, légy mellettem,
Hol úgy búsultam egykoron,
Hagyj engem itt most elmerengnem
Végetlen boldogságomon.

Erdőd, 1848

RADNÓTI MIKLÓS

Két karodban

Két karodban ringatózom
 csöndesen.
 Két karomban ringatózol
 csöndesen.
 Két karodban gyermek vagyok,
 hallgató.
 Két karomban gyermek vagy te,
 hallgatlak.
 Két karoddal átölelsz te,
 ha félek.
 Két karommal átölellek
 s nem félek.
 Két karodban nem ijeszt majd
 a halál nagy
 csöndje sem.
 Két karodban a halálon,
 mint egy álmon
 átesem.

1941. április 20.

RADNÓTI MIKLÓS

Erőltetett menet

Bolond, ki földre rogyván fölkel és újra lépked,
 s vándorló fájdalomként mozdít bokát és térdet,
 de mégis útnak indul, mint akit szárny emel,
 s hiába hívja árok, maradni úgyse mer,
 s ha kérdezed, miért nem? még visszaszól talán,
 hogy várja őt az asszony s egy bölcsőbb, szép halál.
 Pedig bolond a jámbor, mert ott az otthonok
 fölött régóta már csak a perzselt szél forog,

hanyattfeküdt a házfal, eltört a szilvafa,
és félelemtől bolyhos a honni éjszaka.
Ó, hogyha hinni tudnám: nemcsak szívemben hordom
mindazt, mit érdemes még, s van visszatérni otthon;
ha volna még! s mint egykor a régi hűs verandán
a béke méhe zöngne, míg hűl a szilvalekvár,
s nyárvégi csönd napozna az álmos kerteken,
a lomb között gyümölcsök ringnának meztelen,
és Fanni várna szökén a rőt sövény előtt,
s árnyékot írna lassan a lassu délelőtt, –
de hisz lehet talán még! a hold ma oly kerek!
Ne menj tovább, barátom, kiálts rám! s fölkelek!

Bor, 1944. szeptember 15.

PILINSZKY JÁNOS

Ravensbrücki passió

Kilép a többiek közül,
megáll a kockacsendben,
mint vetített kép hunyorog
rabruha és fegyencfej.

Félelmetesen maga van,
a pórusait látni,
mindene olyan óriás,
mindene oly parányi.

És nincs tovább. A többi már,
a többi annyi volt csak,
elfelejtett kiáltani,
mielőtt földre roskadt.

1958

DSIDA JENŐ

Csend a tavon

Csend van a tó tükörén.
Kert.
Napeső.
Puha séta.

Mit nézel a tó tükörén
arcodat,
ifjú poéta?

Szél fut a tó tükörén,
Ráncba gyürődik a sík lap

Arcod
idők tükörén
szétfut,
a semmibe sikkad...

1932

TÓTH ÁRPÁD

Meddő órán

Magam vagyok.
Nagyon.
Kicsordul a könnyem.
Hagyom.
Viaszos vázson az asztalomon,
Faricskások lomhán egy dalon,
Vézna, szánalmas figura, én.
Én, én.
S magam vagyok a föld kerekén.

1907–1913.

REMÉNYIK SÁNDOR

Hogy jó az ihlet?

Hogy jó az ihlet? Ezt kérdezte tőlem
Kíváncsian valaki.
Hát – néha úgy jó, mint a langy eső,
És néha, mint a villám,
Mely erdőre csap tölgyfát gyújtani.
Van rá eset,
Hogy harsonát fú és dobot veret.
Máskor úgy érzem,
Mint egy cirógató, szelíd kezét.
Azután megragad,
Borzongat, dideregtet, mint a láz,
A pokol mélységéig megaláz,
Az égig felemel.
Majd én vagyok a „hangulat-halász”,
Kire a végtelenség rálehel.

KÁNYÁDI SÁNDOR

Esti gyónás

ma sem vittél engem
a kísértésbe én vétkem
én igen nagy vétkem
én legnagyobb vétkem
versre való restség

1977

NEMES NAGY ÁGNES

Fák

Tanulni kell. A téli fákat.
Ahogyan talpig zúzmarások.
Mozdíthatatlan függönyök.

Meg kell tanulni azt a sávot,
hol a kristály már füstölög,
és ködbe úszik át a fa,
akár a test emlékezetbe.

És a folyót a fák mögött,
vadkacsa néma szárnyait,
s a vakfehér, kék éjszakát,
amelyben csuklyás tárgyak állnak,
meg kell tanulni itt a fák
kimondhatatlan tetteit.

BABITS MIHÁLY

Verses napló

*Esztergom, Előhegy, 1932 nyarán
(Fél három) délután*

Költő vagy, csupa szeretet;
szereted-e a legyeket?
A délután oly fülfeteg!
Pihenni próbálsz: nem lehet.

Olvasni próbálsz: halk, potom
fátyolszárny csikland orrodon;
majd hirtelen fülön kotor
egy rebbenő kis légsodor.

Ezerszer hessented tovább:
ezerszer visszazáll reád,
mint kínos emlék, pici vád,
mely nyugtot egy percig se hágy.

Pici, mint kisujj-körmötök
s eleven, mint az ördögök,
s puha, mint száraz, puha csöpp,
mellyel a világ arcbaköp.

Költő vagy, csupa szeretet:
szereted-e a legyeket?
Vagy ölnél, ölnél ezreket,
Hogy megvédd bús kényelmedet?

Menj ki, ahol a szabad ég
lesz szobád: kisebb nem elég,
hogy megférj és békibe légy
a léggel és veled a légy!

REMÉNYIK SÁNDOR

Templom és iskola

Ti nem akartok semmi rosszat,
Isten a tanútok reá.
De nincsen, aki köztetek
E szent harcot ne állaná.
Ehhez isten mindannyitoknak
Vitathatatlan jogot ad:
Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát!

Ti megbecsültök minden rendet,
Melyen a béke alapul.
De ne halljátok soha többé
Isten igéjét magyarul?!
S gyermeketek az iskolában
Ne hallja szülője szavát?!
Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát!

E templom s iskola között
Futkostam én is egykoron,
S hűtöttem a templom falán
Kigyulladt gyermek-homlokom.
Azóta hányszor éltem át ott
Lelkem zsenge tavasz-korát!
Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát!

A koldusnak, a páriának,
A jöttmentnek is van joga
Istenéhez apái módján
És nyelvén fohászkodnia.
Csak nektek ajánlgatják templomul
Az útszélét s az égbolt sátorát?
Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát!

Kicsi fehér templomotokba
Most minden erők tömörülnek.
Kicsi fehér templom-padokba
A holtak is mellétek ülnek,
A nagyapáink, nagyanyáink,
Szemükbe biztatás vagy vád:
Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát!

1925

SÍK SÁNDOR

Diákszakas

Akáclobbon, orgonákon,
Messze-kandi hintafákon,
Táncos mozdonyfüstön át:
Tornya tarka fejdíszében
Int a régi ház elében,
Híja, húzza kisfiát.

Frissen azt az árva leckét!
Nosza, könyvek, füzetecskék,
Tollak, körzők, léniák!
Latin, magyar, mértan, számtan:
Szedi begyre nekiszántan
Két mohó jeles diák.

Dér a kertben, csíp a reggel,
Táskazáró víg kezekkel
Indul két apró kamasz,
Dohog, prüszköl a vonat már:
Várja őket, mint a kaptár,
Zümmögő diákszakas.

Ül a tisztos iskolában,
Szűk tudomány karámjában
Két alvégi friss csikó.
A tudomány nincsen ingyen!
De a tarka tudás-kincsben
Mégis markolászni jó.

Hej de hogyha délre kondul,
És a szürke szorgalombul
Szét a falka, ki merre lát:
Megy a gőzös Gödöllőre,
– Gödölyék a legelőre!
Minekünk áll a világ!

1933

REMÉNYIK SÁNDOR

Érdemes?

Irodalom? Világirodalom?
Himalája. – Ez a vers, ha megél,
Egy porszem lesz, – vagy az sem lesz talán, –
Mit táncoltat a szél.
S ha netalántán a hegyekre fújja:
Ugyan micsoda súly egy porszem súlya?

Mindegy. Megírtam.
És azzal fekszem le a ma éjszakára:
Megnőtt egy porszemmel a Himalája.

1925

BERDA JÓZSEF

Húsleves dicsérete

Ragyogj szemem, csordulj ki nyálam az örömtől;
az ízletes húslevest tálalják, íme, eléd.
Nézd csak, mily aranyárgán csillog, mily
orrsiklandó szaga van! S az íze! A mennyei íz!
Abban van aztán a lélek! Ez kell neked igazán!
Érzed-e, mondd, a velőscsont, az illatos-ízes
zöldség s a még fűszeresebb gyömbér testet-lelket
gyógyító erejét? – Csak ezért érdemes élni még, hidd el,
csak így tudsz nemesebb dolgokra figyelni, különben
kedve-vesztett fogatlan kutya vagy, ki mindenkit
mérgeesen megugat s a legszebb sonkafalatra se kíváncsi

1933

KÁNYÁDI SÁNDOR

Kodály

be már örökre
nem borulhat

lendül a karja nyílik
sugarasra az ég és

hozza már a galamb
hozza az olajágot

boldog akinek térdén
egy nemzet lovagolhat

1974

WEÖRES SÁNDOR

Rongyszőnyeg

119.

Víz-torlasztó hegyfalak,
szél-botlasztó bércfalak
mit bánják, ha mállanak,
mit bánják, ha porlanak.

Foga hull, vagy ránca kel:
szíve mindig felesel.
A tudást, hogy halni kell,
mint nagy szégyent tűri el.

Csak az ember bánta meg,
hogy a múlás szállta meg:
búsan jön-megy, ténfereg,
temetőtől fél, remeg.

Víz-torlasztó hegyfalak,
szél-botlasztó bércfalak
mit bánják, ha mállanak,
mit bánják, ha porlanak.

1940

KÁNYÁDI SÁNDOR

A vers az, amit mondani kell

Ezt válaszolta egyik találkozáson egy falusi kisiskolás, amikor a tanítója sugallta kérdést, melynek veleje az lett volna, hogy mi a vers, ijedtemben – mint a háborús történetek katonája a még föl nem robbant gránátot –, ijedtemben visszadobtam:

– Hát te mondd meg, szerinted: mi a vers?

– A vers az – kapaszkodott tekintetembe bátorításért –, amit mondani kell.

Derűtség tarajlott végig a termen. Csak mi ketten álltunk megilletődve.

Ő egy kicsit a bumerángthól szabadulás könnyebbségével, s hálásan is ugyanakkor, amiért nem nevettem ki.

Én meg annak a súlya alatt, hogy ez a kisfiú kimondta, amit én régóta sejdíték, hiszek s el-elmondok, ha nem is ilyen egyszerűen.

A vers az, amit mondani kell.

Mintha valami távoli, az idők kezdetétől hirtelen ideért fuvallat legyintett volna meg.

Mintha Homérosz riadt volna föl bóbiskolásából, s nyitotta volna rám fénnel teli világtalan szemét.

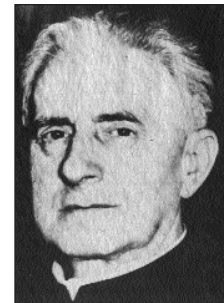
Mintha a Gutenberg óta könyvbe száműzött versek, poémák egyszerre mind hazaszabadultak, pódiumra, képernyőre álltak volna, hangszalagon masírozva vagy hanglemezek körmeneteiben énekeltek volna.

Mintha Petőfi Sándor ült be volna közénk.
A vers az, amit mondani kell.

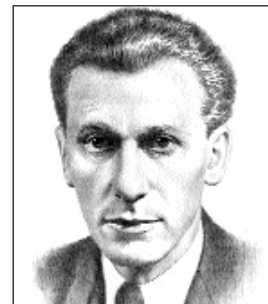
Kérdések, feladatok

1. Tudjátok-e szakszerűen indokolni a kisfiú igazát? Miért jobb, ha mondják a verset?
2. Tartsatok szavalóversenyt az osztályban!

Sík Sándor (1889–1968) Budapesten született, a Piaristáknál tanult, s ő maga is piarista pap lett. A rendnek több iskolájában diák, ill. tanár, 1929-től a szegedi egyetem professzora. Nagyhatású nevelő. Radnóti pártfogója, Teleki Pál barátja, vezető cserkész. Később a Vigilia szerkesztője és a piaristák rendfőnöke. Író, költő és kiváló szónok.

Radnóti Miklós (1909–1944) Budapesten kereskedelmi érettségit tett, majd Reichenbergben a textilipari főiskolán tanult, végül Szegeden magyar-francia tanári oklevelet szerzett. 1935-ben elvette Fannit, múzsáját: Nagy hatással volt költészetére néhány hónapos párizsi tartózkodása. Nagy műveltségű, finom tollú, szelíd költő, kiváló műfordító. 1940-től folyamatosan munkaszolgálatra vitték. Utoljára Bor mellett szenvedett egy lágerben. Mikor nyugat felé hajszolták őket, a betegekkel együtt Abdánál agyonlőtték.

Mécs László (1895–1978) Hernádszentivánban született, premontrei szerzetes lett. Először ta-nárként működött, majd plébánosként. A természet rajongója, az ihlet első lendületében írt, költészete ezért egye-netlen. A megbékélés, az elesettek, a szegények iránti részvét, gazdag érzelmvilág jellemzi verseit. A két világháború közt ünnepelt költő volt. 1978-ban Pannonhalmán hunyt le.

Csokonai Vitéz Mihály (1773–1805) Debrecen nagy költője. A híres Kollegium kiváló képzésében részesült. Tehetsége hamarosan kibontakozott. Hu-szonegy évesen iskolája nagyműveltségű és népszerű taná-ra. Az iskola fegyelmétől eltérő életmódja, szemlélete miatt végül kizárták. Főúri pártfogót nem talált, bár bebarangolta az egész Dunántúlt. Csurgón tanított egy ideig: Vajda Júlia, Lillája is elutasította. Szegényen betegen tért haza, s tüdő-baja hamarosan elvitte. Világirodalmi rangú költőnk, sokoldalú tehetsége, alkotásai nagy hatással voltak az utókorra. (líra, verses epika, színdarabok, elméleti munkák, fűvészkönyv, kalendárium)

Ady Endre (1877–1919) a modern magyar költészet megteremtője. Érmindszenten (Szilágymegye) született. Négy gimnáziumot Nagyváradon végzett a piaristáknál, majd Zilahon folytatta a Wesselényi kollégiumban, végül jogot hallgatott Debrecenben. Pályáját újságíróként kezdte Nagyváradon. Nagy hatással volt rá a művelt Brüll Adél szerelme, verseiben Lédának nevezte. Harmadik verseskötete, az Új versek (1906), innen számítjuk a modern magyar irodalom kezdetét. A Nyugat (1908–) vezető munkatársa lett. Többször járt Franciaországban, s egymás után jelentek meg kötetei. Betegsége egyre súlyosbodott. 1914-ben ismerte meg Boncza Bertát, későbbi feleségét, verseiben Csinszkat. Pestre költöztek, 1919 januárjában meghalt. A Nemzeti Múzeum előcsarnokából az egész nemzet gyásza kísérte a Kerepesi úti temetőbe.

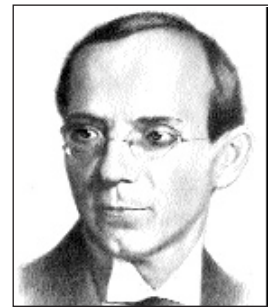

Babits Mihály (1883–1941) Szekszárd szülötte. A pécsi ciszterciátknál érettségizett, majd a pesti Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett magyar-latin szakos tanári diplomát. Tanított Baján, Szegeden, Fogarason, Újpesten, végül a tisztviselőtelepi és a Munkácsy utcai gimnáziumban. 1919-ben egyetemi tanár lett. 1927-től a Baumgarten-alapítvány kezelője, 1933-tól a Nyugat főszerkesztője haláláig.

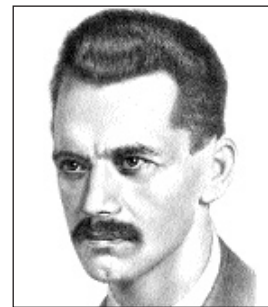
Kezdetben filozófiával foglalkozott, s ez egész pályáját befolyásolta. Kiváló esszéket írt. Eleinte formai tökéletesség volt a fő célja, a világháború, az emberi szenvedés a tartalmi kérdéseket

erősítette fel. Mély humánus, szigorú erkölcs, igaz hazafiság jellemezte. Súlyos betegsége miatt a halál, a számadás is foglalkoztatta. – Kitűnő regényeket, novellákat is írt, kiváló műfordító is volt. Dante-fordítása magas jutalomban részesült. A világirodalom megismertetésében fontos szerepet játszott.

Tóth Árpád (1886–1928) Aradon született, Debrecenben érettségizett, és a pesti egyetemen járt magyar-német szakra. Újságíróként dolgozott Debrecenben, majd visszatért a fővárosba, az Est-lapoknál kapott állást. Nemcsak költőként alkotott maradandót, hanem kiváló műfordító is. Fiatalon halt meg tüdőbajban. Na-gyon művelt, gyengéd, szerény ember volt, súlyos betegsége s anyagi gondjai miatt teljesen visszahúzódott.

József Attila (1905–1937) Budapesten született, apja őt és két leánytestvérét hamarosan elhagyta. Igen nagy nyomorban nevelkedett. Tizennégy éves korában elvesztette édesanyját is, nővére vette magához. A makói gimnáziumban már kiderült nagy tehetsége, Juhász Gyula segítette első kötetének kiadását. Szegeden magyar-francia szakon tanult, egy dékáni összetűzés miatt otthagyta, Bécsben, Párizsban is hallgatott egyetemi előadásokat. Tragikus élete és gyöngye idegrendszere fel-borították lelki egyensúlyát. 1937-ben tisztázatlan körülmények között a balatonszárszói pályaudvaron érte a halál. Ady mellett ő a XIX. sz. meghatározó egyénisége irodalmunknak.

Pilinszky János (1921–1981) Budapesten született. 1944-ben nyugatra vezérelt katonaként szerezte azokat a szörnyű tapasztalatokat, melyeket később oly megdöbbentő drámaisággal fejezett ki verseiben, prózáiban. Első kötete a Trapéz és korlát (1946). Párizsban ismerte meg Simone Weil írásait, ezek nagy hatással voltak rá. Angliában felolvasó körutat vállalt. 1981-ben hunyt el Budapesten. Az Új ember munkatársa volt, de egy kérdésre így válaszolt: „Költő vagyok és katolikus”. A szenvedő Közép-Európa ügyét vállalta magára, a kiszolgáltatott felebarátok nevében szólalt meg látomásos ám a valóságon alapuló költészetével. Verseit rendkívül fegyelmezett szűkszavúság, tömörség jellemzi.

Nemes Nagy Ágnes (1920–1991) lírája az Újhold körében bontakozott ki Pilinszkyével egy időben. Őt is a látomásosság jellemezte. A kényszerű hallgatás szakaszában választékos, képszerű esszéket írt és műfordításokat vállalt, gyermekversei is kiválóak. Költészetét ő maga objektív lírának mondja, mert az első személyt eltünteti verseiből. Erős a gondolatisága műveinek. Írt az írói mesterségről, költőkről, kiemelkedik Babitsról írt könyve.

Dsida Jenő (1907–1938) Erdély irodalmi életének aktív szereplője volt. Kezdetben a Nyugat és az avantgard hatása érződött költészetén, majd az újklasszicizmus képviselője lett. „Angyali” költőnek nevezték, mert verseit a szépség, a természethez való vonzódás, a vallásosság, az élet tisztelete jellemezte. Kifinomult stílusa magával ragadja az olvasót. Halálfélelmét szívbaja ma-gyarazza; ez okozta korai halálát is. Kötetei: Leselkedő magány (1928), Nagycsötörtök (1933), Angyalok citeráján (1938)

Reményik Sándor (1890–1941) az erdélyi magyar irodalom egyik jelentős alakja. Már 1921-ben szerkesztette a hagyományápoló, az anyanyelvi művelődést és a közösségi tudatot őrző Pásztortüzeket. Kemény János báró marosvécsi kastélyában alakult meg a Helikon elnevezésű íróközösség (1926), amely a kisebbségi irodalom demokratikus egyesülésének létrehozására törekedett. E társaságnak is aktív tagja lett, sokat tett a magyar-román irodalmi kapcsolatok megteremtéséért. Összeköttetést keresett a Nyugat táborával, annak irodalomszemléletét és európai igényességét vallotta, a humánus értékek védelmére vállalkozott. Első kötete a Fagyöngyök (1918), s ezt még tizenkettő követte.

Berda József (1902–1966) Nemcsak az irodalmi életben állt minden irányon és csoporton kívül, művészete is lemondott minden díszítő elemről. Rövid szabadversei a hétköznapi élőbeszédre emlékeztetnek. Látszólag gyermekien egyszerű, de tudatos magtartás ez. Nehéz időkben bátran helytállt emberileg és költészetével is. Legtöbb verse az élet elemi örömeinek rövid himnusza.

Weöres Sándor (1913–1989) Ezerarcú költő, utódaira is nagyhatású kísérletező. Rendkívüli belső gazdagsága, nagy tehetsége miatt otthonosan mozog minden kultúrában, korban, szerepben és formában. Szombathelyen született, csodagyerekként már kisiskolás korában verselt. Kosztolányihoz, Babitshoz kapcsolódott. Kodály néhány versét megzenésítette. „Úgy játszol nyelvünk zongoráján, mint kevesen” (Kosztolányi, 1929) A Nyugatban is hamar megjelentek versei. Pécssett, a bölcsészkaron földrajz-filozófia szakon végzett. Különféle könyvtárakban dolgozott. Független költő, kitűnő műfordító, színjátékokat, oratóriumokat, bábjátékokat is írt.

